

Lietuvių tautinis kostiumas

Tautinis kostiumas – tai kopija liaudies drabužių, kuriais mūsų protėviai vilkėjo XIX amžiuje. Valstiečių luomo apsirengimą nulėmė daugelis dalykų. Pirmiausia liaudyje ilgai išliko seni pagoniškos kilmės gentiniai tikėjimai ir prietarai. Tikėta, kad tam tikri drabužiai, ornamentai, papuošalai apsaugo nuo blogos akies, lemia sveikatą, laimingą gyvenimą. Todėl kai kurios aprangos detalės beveik nesikeisdamos išliko būdingos liaudies kostiumui šimtmečiais.

Tačiau kaimo neaplenkdavo ir madų naujovės. Vyrai ir moterys dažnai siūdindavosi kai kurias kostiumo dalis – sermėgas, liemenes, švarkelius – panašius į madingus ponų ar miestiečių apdarus. Į liaudies kostiumą pateko renesanso, baroko, klasicizmo madų elementai.

Kaimo žmonės geriausiais drabužiais rengdavosi šventadienį. Moterų ir merginų susidėjo iš ilgų baltų lininių marškinių, mažiausiai dviejų sijonų ir prijuostės, liemenės. Netekėjusios merginos galvas papuošdavo aukso spalvos galionais, karūnomis, gyvų ir dirbtinių gėlių vainikais. Ištekęsios moterys galvas apsirišdavo nuometais, skaromis, po kuriais dažniausiai dar užsidėdavo nedidelį prigludusį kyką. Išeiginis vyro kostiumas susidėjo iš baltų lininių marškinių, ilgų vilnionių kelnų, sermėgos, juostos arba diržo, dažnai dar iš liemenės ir kaklaskarės. Svarbiausia vyriško kostiumo dalis – sermėga, siuvama iš velto vilnonio audinio. Labai svarbiomis vyriško kostiumo dalimis laikyti batai – mėgstamiausi buvo auliniai – ir velta skrybėlė. XIX amžiuje išeiginis vyro kostiumas buvo pasiūtas ir sukomplektuotas taip, kad tiktų jojimui. Lietuvių folklore kuriamas vyro, bernelio įvaizdis – tai šaunus raitelis ant puikaus žirgo.

Aukštaitija

Aukštaičių moterų kostiumai dažnai vadinami pačiais archajiškiausiais Lietuvoje. Baltuosius aukštaičių drabužius – marškinius, prijuostes, galvos apdangalus – dažniausiai puošia geometrinių raudonų raštų, paprastai siaura juostelė drabužio pakraštyje. Ypatingas aukštaitės kostiumo elementas, išlikęs nuo viduramžių, – veidą ir pečius apsupantis nuometas, kurį ryšėdavo ištekėjusios moterys. Aukštaitijoje labiausiai paplitę buvo vilnioniai languoti sijonai. Turtingesnėse Vakarų Aukštaitijos parapijose buvo labiau jaučiama vakarietiško madų įtaka, sklidusi per dvarus ir miestus. Liemenė dažniausiai buvo siuvama iš brangių fabrikinio audinio: šilko, aksomo. Aukštaičių vyrai vilkėjo naminio audinio – milo sermėgomis. Sermėgos siūtos ir iš natūralių spalvų – pilkos, rusvos – vilnos, ir iš dažytos juoda, tamsiai mėlyna arba tamsiai ruda spalva.

Žemaitija

Žemaičių liaudies kostiumai itin spalvingi, kartais beveik ištisai raudoni. Labai svarbi moters kostiumo dalis – sijonas. Pietų žemaitės po išilgai dryžuotais viršutiniais dažnai vilkėjo specialiai austus apatinius sijonus, skersai dryžuotus arba siuvinėtus. Plačios išeiginės žemaičių prijuostės taip pat buvo išilgai dryžuotos. Kykai, balti ir spalvoti, Žemaitijoje dažniau dėvėti po skarelėmis. Kai kada moterys ir vyrai avėdavo medinėmis klumpėmis. Moterys šaltu oru vilkėjo sermėgomis ir sermėgėlėmis, kartais puoštomis balto avikailio apvadais. Išeiginis žemaitės kostiumas beveik neįsivaizduojamas be skraisčių, siaučiamų ant pečių. Net vasarą ištekėjusios žemaitės apsisiausdavo pečius didelėmis raudonai languotomis lininėmis skaromis. Žemaičiai vyrai XIX amžiaus viduryje vilkėjo sermėgomis. Regiono pietuose jas siūdavo iš šviesaus

nedažyto milo, o šiaurėje dažydavo tamsiai žaliai, mėlynai, juodai. XIX amžiaus antroje pusėje sermėgas pamažu pakeitė surdutai.

Dzūkija

Dzūkijoje ilgiau negu kituose regionuose vilkėta tradiciniais kaimo drabužiais. Vyrai čia vilkėjo sermėgomis iš nedažyto milo, puoštomis dekoratyvinėmis siūlėmis ir apvadais. Regiono šiaurėje moterų kostiumas buvo kiek panašus į aukštaičių. Ten mėgti balto lino drabužiai: prijuostės, drobulės, kykai. Ryšėti nuometėliai – mažesni už aukštaičių nuometą ir paprasčiau užrišami ištekęjusių moterų galvos apdangalai. Panemunių ir Užnemunės dzūkių drabužių audiniai šiek tiek panašūs į suvalkiečių: brangių audinių liemenės, ryškios ir puošnios prijuostės bei juostos. Dzūkės audė ypač daug juostų. Merginos dėvėjo aukso spalvos karūnėles. Ištekęsios dzūkės dėvėjo baltus ir spalvoto audinio kykus. Virš kyko paprastai būdavo gobiamasi balta arba spalvota skarele.

Suvalkija

XIX amžiuje Suvalkijoje gyveno daug pasiturinčių valstiečių. Jų išieginiai drabužiai buvo siuvami iš puikios kokybės naminių ir fabrikinų audinių. Suvalkiečių moterų drabužiuose vyraavo sodrios, gilios spalvos: tamsiai mėlyna, tamsiai raudona, violetinė, žalia. Suvalkietės marškinius siūdavo itin plačiomis, gausiai rauktomis rankovėmis, siuvinėdavo dažniausiai baltai – labai gražiais ir subtiliais augaliniais ornamentais. Prijuostė – sudėtingo audimo būdo su lelijų ornamentais, pati puošniausia ir įspūdingiausia šio krašto moterų kostiumo dalis. Vyrai, kitaip negu to krašto moterys, šventadieniais rengėsi šviesių spalvų drabužiais. Nuo XIX amžiaus vidurio Suvalkijoje madingas tapo surdutas, siūtas iš milo, tačiau pagal miesto madą. Po surdutu buvo vilkima liemenė, taip pat atkeliavusi iš miestietiškos mados.

Klaipėdos kraštas (Mažoji Lietuva)

XIX amžiaus pirmojoje pusėje klaipėdiškių kostiumas buvo spalvingas, su daugybe egzotiškų senovinių elementų. Moterys vilkėjo puošniai siuvinėtais marškiniais ir trumpomis liemenėmis arba švarkeliais. Virš languoto arba dryžuoto sijono ryšėdavo baltas linines prijuostes, su įaustais raudonais raštais. Klaipėdiškės juosėjo plačiomis ir siauromis rinktinėmis juostomis, o prie juosmens pasikabindavo delmoną – plokščią puošniai siuvinėtą krepšėlį. Šaltuoju metu moterys vilkėdavo sermėgomis bei kailinukais, aptrauktais tamsiai mėlyna medžiaga su auksaspalviais apvadais. Nuotakos XIX amžiaus pradžioje dėvėdavo įspūdingą nuotakos kyką – aukštą cilindro formos galvos apdangalą, padarytą iš juodo aksomo arba fetro. Klaipėdiškiai vyrai mūvėjo ne tik ilgomis, bet ir trumpomis kelnėmis, kaip Vakarų Europoje. Jų sermėgos siūtos pagal XVIII amžiaus madą, su klostytais įsiuvais šonuose.

Pagal <http://www.respublika.lt>

Žodžiai

apdaras vyr. drabužis

audinys vyr. medžiaga, gaminama iš vilnos, medvilnės drabužiams siūti

avikailis vyr. avies kailis

dryžuotas, -a išmargintas dryžiais, t. y. juostomis, brūkšniais

durtinys ilgas, glaudžiai aptempiantis kūną apsiaustas, priekyje neužsagstyta, turi plačias rankoves, o kartais ir diržą

gentinis, -ė priklausantis ar susijęs su gentimi – žmonių grupe, kurią jungia gimininiai santykiai, bendra kalba ir teritorija

kaklaskarė *mot.* skarelė, rišama ant kaklo

klumpė *mot.* medinis apavas

languotas, -a išmargintas langais, t. y. keturkampiais ornamentais

milas *vyr.* storas veltas vilnonis namų darbo audinys

nuometas *vyr.* ištekėjusių moterų lininis apsigobiamas galvos apdangalas

prietas *vyr.* neteisinga, nepagrįsta, bet įprastinė pažiūra į ką nors, paprastai tikėjimas burtais ir ateitį lemiančiais ženklais

prijuostė *mot.* drabužis, prisijuosiamas prie liemens dirbant

skraistė *mot.* didelė apsigaubiama, apsisiaučia skara; platus berankovis apsiaustas, užsimetams ant pečių

tikėjimas *vyr.* kokio reiškinių tikrumo pripažinimas be įrodymų; religijos išpažinimas